

หลักการ กรอบแนวคิดและขอบเขตการดำเนินงานการประเมินผล กระทบต่อสุขภาพ เพื่อพัฒนานโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพ

นายแพทย์ประเสริฐ หลุยเจริญ
รองอธิบดีกรมอนามัย

การประชุมเชิงปฏิบัติการ
การพัฒนาศักยภาพและเพิ่มขีดความสามารถของบุคลากรและภาคีเครือข่าย
ในการประเมินผลกระทบต่อสุขภาพ (KM-HIA)
วันที่ 9 – 11 มกราคม 2551
ณ โรงแรมริชมอนด์ นนทบุรี

การประเมินผลกระทบทางสุขภาพ (HIA)

กระบวนการตัดสินใจคุณค่าของนโยบาย
แผนงาน หรือโครงการ โดยพิจารณา
ที่ผลกระทบและการกระจายของ
ผลกระทบนั้นที่อาจจะเกิดขึ้นต่อสุขภาพ
ของประชาชน โดยใช้วิธีการ
กระบวนการและเครื่องมือในการ
ประเมินหลายชนิดร่วมกัน

ที่มา (WHO , 1999)

ทำไมต้องทำ HIA ?

1. ความเสื่อมโทรมทางสิ่งแวดล้อมมีผลกระทบต่อสุขภาพ
2. ผลกระทบต่อสุขภาพมนุษย์จำเป็นต้องได้รับการดูแล โดยสาธารณะ/ ภาครัฐ อย่างทันที่
3. การป้องกันมีประสิทธิผลดีกว่าการรักษาหรือฟื้นฟู
4. ผลลัพธ์ทั้งทางสิ่งแวดล้อม สังคม และสุขภาพสามารถแก้ไขให้ดีขึ้นได้
5. วิธีการ HIA สามารถผนวกรวมไว้กับ EIA
6. การรวมประเด็นทางสุขภาพเข้าไว้ในการพิจารณาอย่างเป็นระบบจะช่วยเสริมความแม่นยำและความชอบธรรมของการตัดสินใจและการดำเนินการต่าง ๆ ในภายหลัง

จุดมุ่งหมายของการทำ HIA

- กระตุ้นให้เห็นถึงคุณค่าหรือความสำคัญของสุขภาพ
- นำเสนอข้อมูลหลักฐาน อย่างเป็นระบบ และน่าเชื่อถือ
- เสนอทางเลือกและข้อเสนอแนะในการดำเนินการ
- ระดมศักยภาพและทรัพยากรในชุมชน
- ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน ความโปร่งใส และ ความพร้อมรับผิดในกระบวนการตัดสินใจ
- การคุ้มครองสิทธิของประชาชนตามรัฐธรรมนูญ

เมื่อไรที่ควรทำ HIA

- ได้รับผลกระทบทางสุขภาพ (ภาวะคุกคามสุขภาพ) จากการดำเนินนโยบาย/โครงการที่มีอยู่แล้ว
- เกรงว่าจะได้รับผลกระทบทางสุขภาพจากข้อเสนอ นโยบาย/โครงการ
- ขาดการจัดการข้อมูลหลักฐานสนับสนุนการตัดสินใจ
- ข้อเสนอหรือการดำเนินการในการสร้างเสริมสุขภาพยังไม่ได้รับความสนใจ หรือให้การสนับสนุน
- ทราบช่องทางในการเข้าถึงกระบวนการตัดสินใจ

ใครเป็นผู้ทำ HIA ?

หน่วยงานภาครัฐ (ส่วนกลาง ภูมิภาค ท้องถิ่น)

หน่วยงานสาธารณสุข (ส่วนกลาง ภูมิภาค ท้องถิ่น)

หน่วยงานด้านวางแผน (ส่วนกลาง ภูมิภาค ท้องถิ่น)

หน่วยงานสนับสนุนงบประมาณ ธนาคารเพื่อการพัฒนาระดับชาติ
หรือนานาชาติ

ภาคธุรกิจเอกชน ชุมชน

เครื่องมือในการทำ HIA

- เครื่องมือทางสังคม เช่น การใช้แบบสอบถาม สัมภาษณ์ จัดประชุมกลุ่มย่อย เวทีประชาคม การสำรวจความพึงพอใจ
- เครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์ เช่น การศึกษาและวิเคราะห์ถึง ต้นทุน-กำไร (Cost-benefit analysis)
- เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ เช่น การวัดคุณภาพของดิน น้ำ อากาศ ที่สามารถขอข้อมูลได้จากหน่วยงานที่รับผิดชอบ
- เครื่องมือทางการแพทย์ เช่น การตรวจร่างกาย/จิตใจ
- เครื่องมือทางระบาดวิทยา เช่น Epidemiology model หรือ DALYs model

ผู้ประเมินต้องตอบคำถามประเด็นเหล่านี้ได้

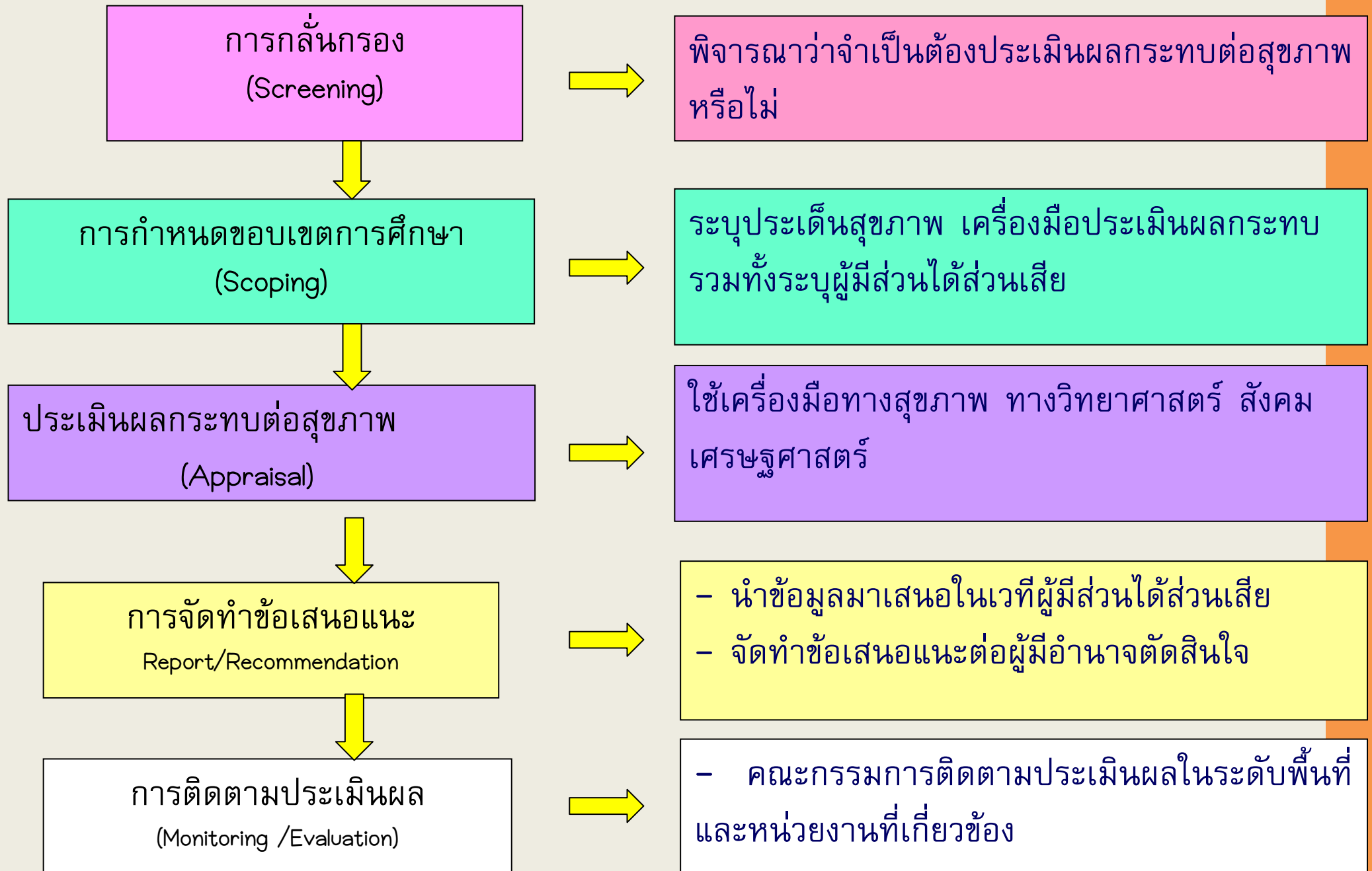
ประเด็น	กลุ่มผู้มี ส่วนได้ ส่วนเสีย	ผลกระทบต่อสุขภาพ		ข้อเสนอแนะ เชิงนโยบาย	มาตรการ ป้องกันและ ลดผลกระทบ
		เชิงบวก	เชิงลบ		

วิธีการทำ

HIA

ขั้นตอนการประเมินผลกระทบต่อสุขภาพ

1. การกลั่นกรอง (Screening)

1. การกลั่นกรองข้อเสนอนโยบาย แผนงานหรือโครงการ มีความจำเป็นหรือมีความเหมาะสมที่จะทำการประเมินผลกระทบต่อสุขภาพ

2. พิจารณาโอกาส ความเป็นไปได้ และความเหมาะสมที่จะทำการประเมินผลกระทบต่อสุขภาพ

3. ให้เกิดการปรับเปลี่ยนในเชิงนโยบายหรือการตัดสินใจในการดำเนินโครงการนั้น

4. ควรระบุถึงขนาดและรูปแบบของการประเมินผลกระทบต่อสุขภาพเหมาะสมกับทรัพยากรและเวลาที่มีอยู่

2. การกำหนดขอบเขตการศึกษา (Scoping)

1. ถ้าข้อสรุปที่ได้จากกระบวนการตัดสินใจในขั้นตอนการกลั่นกรองตัดสินใจว่า นโยบาย แผนงาน โครงการ หรือกิจกรรมมีความจำเป็นที่จะต้องประเมินผลกระทบต่อสุขภาพ
2. การกำหนดขอบเขตหรือประเด็นต่างๆในการประเมินผลกระทบต่อสุขภาพตามข้อมูล หลักฐาน และข้อห่วงใยของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง
3. กำหนดแนวทาง วิธีการในการประเมินผลกระทบด้านต่างๆ
4. การแบ่งความรับผิดชอบในการประเมิน เช่น กลุ่มประชากร พื้นที่ ระยะเวลา ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เป็นต้น

3. ประเมินผลกระทบ (Appraisal)

วัตถุประสงค์

1. วิเคราะห์นโยบาย/แผนงาน/โครงการ

2. ศึกษาเกี่ยวกับประชากรที่ได้รับผลกระทบ

3. บ่งชี้ลักษณะของผลกระทบต่อสุขภาพที่อาจจะเกิดขึ้น เช่น
ผลกระทบต่อชีวภาพ กายภาพ สังคมและเศรษฐกิจ

4. รายงานถึงผลกระทบต่อสุขภาพ และข้อเสนอแนะในการ
จัดการกับผลกระทบต่อสุขภาพที่เกิดขึ้นเพื่อการตัดสินใจ

วิธีประเมินผลกระทบ

1. รวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลทุติยภูมิที่มีอยู่จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับประชากร สิ่งแวดล้อม และ สถิติสาธารณสุข

2. สัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึกจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยการมีส่วนร่วม

3. สังเกตและเก็บข้อมูลในพื้นที่ด้านกายภาพ ชีวภาพ สังคม และสิ่งแวดล้อม

4. จัดทำแผนที่โดยใช้ระบบข้อมูลสารสนเทศทางภูมิศาสตร์

5. ทบทวนข้อมูลหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง

4. การจัดทำรายงานและข้อเสนอแนะ (Report/Recommendation)

1. เป็นขั้นตอนการวิเคราะห์ สังเคราะห์สรุปผลจากขั้นตอนการประเมินผลกระทบต่อสุขภาพทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ
2. ทบทวนร่างรายงานซึ่งเป็นขั้นตอนที่มีส่วนร่วมช่วยส่งเสริมการผลักดันเชิงนโยบายได้
3. เปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องได้เข้ามาพิจารณาและนำเสนอข้อคิดเห็นต่อร่างรายงานอันจะมีผลต่อการยอมรับร่วมกัน
4. เปิดให้มีกระบวนการเรียนรู้และสร้างความตระหนักร่วมกัน

5. การติดตามประเมินผล (Monitoring/Evaluation)

1. ตรวจสอบความถูกต้องการคาดคะเนผลกระทบ

2. ประเมินประสิทธิผลและการดำเนินงานตามมาตรการลดผลกระทบ

3. ระบุผลกระทบต่อสุขภาพที่อาจเกิดขึ้นตั้งแต่ในระยะเวลาแรก

4. ระบุมาตรการลดผลกระทบเพิ่มเติมถ้าจำเป็น

การมีส่วนร่วมของประชาชน

- เสนอให้มีการทำ^{HIA} (ตามมาตรา 11 แห่งพ.ร.บ.สุขภาพแห่งชาติ)
- กำหนดประเด็นการทำ^{HIA}
- ประเมินผลกระทบต่อสุขภาพโดยเครื่องมือการวิจัยของชุมชน
- ทบทวนรายงานการประเมินผลกระทบต่อสุขภาพ
- ผลักดันการตัดสินใจ
- ติดตามและประเมินผลเชิงนโยบาย

การพัฒนาโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพ

นโยบายสาธารณะ (Healthy Public Policy) หมายถึง หมายถึง การตัดสินใจหรือการกระทำใด ๆ ที่ไม่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพของคนในสังคม หรือค้ำึงถึงสุขภาพประกอบ

ลักษณะของนโยบายสาธารณะที่ดี

- มีความถูกต้องเป็นธรรม
- มีการวิจัยนโยบาย
- มีกระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม

นโยบายสาธารณะที่ดี

- ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน
 - ข้อมูลที่สมบูรณ์ (อาจได้จากการทำ *HIA*)
 - การกระทำที่ร่วมมือกัน
 - มีเป้าประสงค์เฉพาะ
 - มีความร่วมมือในระดับโลก ระดับประเทศและระดับท้องถิ่น
 - เป็นที่ต้องการหรือเป็นประโยชน์ต่อประชาชน

สรุปแนวคิดในการพัฒนานโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพ

สร้างการมีส่วนร่วม
การแลกเปลี่ยนความคิด

การสร้างเครือข่ายทางสังคม

การสื่อสารสาธารณะ
การฝึกอบรม/ทักษะ

การสนับสนุนทางนโยบาย

การพัฒนาศักยภาพ

- (1) บุคลากร/แกนนำ/องค์กร
- อาสาสมัคร/เครือข่ายฯ
 - กลุ่ม/องค์กรทางสังคม
 - อปท.(อบจ./เทศบาล/อบต.)
 - หน่วยงานภาครัฐ/การเมือง
- การสนับสนุน/โครงการต่าง ๆ

สร้างกระบวนการ
เรียนรู้ผ่านการ
ปฏิบัติจริง

(2) การพัฒนากระบวนการ HIA

(3) สร้างการมีส่วนร่วม

การตัดสินใจร่วม
ของพื้นที่

พัฒนาประเด็นร่วม
การพึ่งตนเอง
การสร้างกิจกรรม

(4) การพัฒนา HPP ผ่านกระบวนการประชา
สังคม+เมืองนำอยู่+แผนแม่บทชุมชน +แผนที่ยุทธ
ศาสตร์

(6) ขยายผล

(5) สร้างนโยบายสาธารณะเพื่อ
สุขภาพ

การสรุปบทเรียน

กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข

Tel: 0 2590 4190 Fax: 0 2590 4356

[http:// www.san.anamai.moph.go.th](http://www.san.anamai.moph.go.th)

